

POLSKIE PRAWO KONSTYTUCYJNE

Zarys wykładu

Leszek Garlicki

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

6

POLSKIE PRAWO KONSTYTUCYJNE

Zarys wykładu

Leszek Garlicki

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

6

Stan prawny na 15 sierpnia 2019 r.

Opracowanie tabel i skorowidza rzeczowego
Marta Derlatka

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie
Fotoedytor

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-960-9
6. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wykaz powołanych aktów prawnych	15
Od autora	21
Rozdział 1	
Ku nowej konstytucji	25
1.1. Konstytucje międzywojenne	26
1.2. Okres Polski Ludowej	27
1.3. Początki III Rzeczypospolitej	30
1.4. Mała Konstytucja	32
1.5. Konstytucja z 2.04.1997 roku	35
Rozdział 2	
Konstytucja i inne źródła prawa konstytucyjnego	40
2.1. Istota pojęcia „konstytucja”	40
2.2. Cechy konstytucji jako ustawy zasadniczej	44
2.3. Obowiązki konstytucji	53
2.4. Inne źródła prawa konstytucyjnego	61
Rozdział 3	
Zasady ustroju Rzeczypospolitej	66
3.1. Pojęcie „zasady ustroju”	66
3.2. Zasada suwerenności narodu	68
3.3. Zasada niepodległości i suwerenności państwa	71
3.4. Zasada demokratycznego państwa prawnego	74
3.5. Zasada społeczeństwa obywatelskiego	81
3.6. Zasada podziału władz	86
3.7. Zasada społecznej gospodarki rynkowej	94
3.8. Zasada przyrodzonej godności człowieka	97

Rozdział 4

Konstytucyjny status jednostki	98
4.1. Prawa człowieka i ich ewolucja	99
4.2. Konstytucja z 1997 r. – zasady przewodnie statusu jednostki	106
4.3. Podmioty praw i wolności	113
4.4. Adresaci praw i wolności	116
4.5. Ograniczenia praw i wolności	119
4.6. System praw i wolności w Konstytucji z 1997 roku	124
4.7. Ochrona praw i wolności	134
4.8. Konstytucyjne obowiązki jednostki	135

Rozdział 5

Źródła prawa	137
5.1. Wprowadzenie	137
5.2. Dualistyczny charakter systemu źródeł prawa	140
5.3. Prawo krajowe – system źródeł powszechnie obowiązującego prawa	146
5.4. Prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej w krajowym porządku prawnym	160

Rozdział 6

Wybory i prawo wyborcze	167
6.1. Pojęcia ogólne	167
6.2. Podstawowe zasady prawa wyborczego	171
6.2.1. Zasada powszechności	171
6.2.2. Zasada równości	175
6.2.3. Zasada bezpośredniości	177
6.2.4. Zasada tajności głosowania	178
6.2.5. Zasada proporcjonalności	179
6.3. Organizacja wyborów	183

Rozdział 7

Referendum	197
7.1. Pojęcia ogólne	197
7.2. Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa	201
7.3. Szczególne referenda ogólnokrajowe	206
7.4. Referendum lokalne	207

Rozdział 8

Parlament. Struktura, skład i organizacja	210
8.1. Wprowadzenie	210
8.2. Struktura parlamentu: zasada dwuizbowości	215

8.3. Struktura parlamentu: Zgromadzenie Narodowe	219
8.4. Kadencja i sposób funkcjonowania	221
8.5. Organizacja wewnętrzna	230
8.6. Status prawny posłów i senatorów	239

Rozdział 9

Parlament. Funkcje	250
9.1. Wprowadzenie	250
9.2. Funkcja ustawodawcza	254
9.3. Funkcja kontrolna	271

Rozdział 10

Prezydent	281
10.1. Pozycja ustrojowa	281
10.2. Wybory Prezydenta i jego mandat	285
10.3. Kontrasygnata i prerogatywy	291
10.4. Kompetencje Prezydenta	294
10.4.1. Relacje z pozostałymi władzami	294
10.4.2. Sprawy stosunków zagranicznych	297
10.4.3. Sprawy obronności i bezpieczeństwa państwa	300
10.4.4. Stanowienie prawa	301
10.4.5. Tradycyjne kompetencje głowy państwa	302

Rozdział 11

Rada Ministrów i administracja rządowa	304
11.1. Wprowadzenie	304
11.2. Powoływanie i odpowiedzialność Rady Ministrów	306
11.3. Skład i organizacja rządu	319
11.4. Zakres działania Rady Ministrów	325
11.5. Prezes Rady Ministrów	329
11.6. Minister	331

Rozdział 12

Samorząd terytorialny	335
12.1. Istota samorządu terytorialnego	335
12.2. Ustrój jednostek samorządu terytorialnego	340
12.3. Zakres działania i zadania jednostek samorządu terytorialnego	342
12.4. Nadzór nad działalnością samorządu terytorialnego	346

Rozdział 13

Finanse publiczne, radiofonia i telewizja, kontrola państwowa	349
13.1. Wprowadzenie	349

13.2. Finanse publiczne	350
13.3. Radiofonia i telewizja	355
13.4. Kontrola państwa	362

Rozdział 14

Władza sądownicza. Sądy	369
14.1. Wprowadzenie	370
14.2. Struktura sądów	373
14.3. Krajowa Rada Sądownictwa	382
14.4. Sędziowie	384
14.5. Konstytucyjne zasady działania sądów	389

Rozdział 15

Władza sądownicza. Trybunał Konstytucyjny	394
15.1. Wprowadzenie	395
15.2. Pozycja ustrojowa i skład Trybunału Konstytucyjnego	397
15.3. Funkcje Trybunału Konstytucyjnego	403
15.3.1. Kontrola norm	403
15.3.2. Skarga konstytucyjna	412
15.3.3. Rozstrzyganie sporów kompetencyjnych	417
15.3.4. Orzekanie o zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych	418

Rozdział 16

Władza sądownicza. Trybunał Stanu	422
16.1. Odpowiedzialność konstytucyjna	422
16.2. Trybunał Stanu	425
16.3. Zakres odpowiedzialności konstytucyjnej	426
16.4. Postępowanie	430

Rozdział 17

Rzecznik Praw Obywatelskich	434
17.1. Istota instytucji	434
17.2. Pozycja ustrojowa Rzecznika	436
17.3. Zakres i formy działania Rzecznika	438

Rozdział 18

Stany nadzwyczajne	445
18.1. Istota instytucji	445
18.2. Zasady konstytucyjne	449
18.3. Stan wojenny	452
18.4. Stan wyjątkowy	458
18.5. Stan klęski żywiołowej	462

Rozdział 19

Polska w Unii Europejskiej	465
19.1. Wprowadzenie	466
19.2. Akcesja Polski do Unii Europejskiej	474
19.3. Parlament a funkcjonowanie Unii Europejskiej	479
19.4. Sądownictwo a prawo europejskie	486
Skorowidz rzeczowy	493

WYKAZ SKRÓTÓW

CBOSA	– Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
EKPCz, Europejska Konwencja Praw Człowieka	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
Konstytucja	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
KRS	– Krajowa Rada Sądownictwa
k.w.	– ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2019 r. poz. 684 ze zm.)
M.P.	– Monitor Polski
NATO	– Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization)
NB	– numer boczny
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSS	– Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OZ	– Ośrodek Zamiejscowy
PiP	– Państwo i Prawo
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)
Prz. Leg.	– Przegląd Legislacyjny
Prz. Sąd.	– Przegląd Sądowy

Prz. Sej.	– Przegład Sejmowy
p.u.s.a.	– ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2107 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 52 ze zm.)
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE 2016 C 202/47)
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE 2016 C 202/13)
u.NBP	– ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2017 r. poz. 1373 ze zm.)
u.NIK	– ustawa z 23.12.1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 2019 r. poz. 489 ze zm.)
u.o.p.	– ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2018 r. poz. 1829 ze zm.)
u.o.p.TK	– ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. poz. 2072 ze zm.)
u.p.o.	– ustawa z 21.11.1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1459 ze zm.)
u.p.p.	– ustawa z 27.06.1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 580)
u.RM	– ustawa z 8.08.1996 r. o Radzie Ministrów (Dz.U. z 2019 r. poz. 1171)
u.r.o.	– ustawa z 14.03.2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1444 ze zm.)
u.RPO	– ustawa z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2018 r. poz. 2179 ze zm.)
u.r.t.	– ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2019 r. poz. 361 ze zm.)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (do 1.01.1999 r.: ustawa o samorządzie terytorialnym) (Dz.U. z 2019 r. poz. 506)
u.s.k.ś.	– ustawa z 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1024)
u.s.k.ż.	– ustawa z 18.04.2002 r. o stanie kłęski żywiolowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897)
u.SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2019 r. poz. 825)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 511)
u.s.s.TK	– ustawa z 30.11.2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1422)
ustawa lustracyjna	– ustawa z 18.10.2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2019 r. poz. 430 ze zm.)
u.s.w.	– ustawa z 21.06.2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1928)

- u.s.w.k.** – ustawa z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1932)
- u.TS** – ustawa z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu (Dz.U. z 2016 r. poz. 2050 ze zm.)
- u.w.m.** – ustawa z 9.05.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. z 2018 r. poz. 1799)
- u.w.UE** – ustawa z 8.10.2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (Dz.U. Nr 213, poz. 1395)

Uwaga: bez bliższego oznaczenia podano artykuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r.

WYKAZ POWOŁANYCH AKTÓW PRAWNYCH

1. Ustawy konstytucyjne

- Ustawa z 17.03.1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (tekst pierwotny: Dz.U. poz. 267) (Konstytucja marcowa)
- Ustawa konstytucyjna z 23.04.1935 r. (tekst pierwotny: Dz.U. poz. 227) (Konstytucja kwietniowa)
- Ustawa konstytucyjna z 19.02.1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej (tekst pierwotny: Dz.U. poz. 71)
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22.07.1952 r. (tekst pierwotny: Dz.U. poz. 232)
- Ustawa z 7.04.1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. poz. 101) (nowela kwietniowa)
- Ustawa z 29.12.1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. poz. 444) (nowela grudniowa)
- Ustawa konstytucyjna z 23.04.1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 336 ze zm.)
- Ustawa konstytucyjna z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. poz. 426 ze zm.) (Mała Konstytucja)
- Ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 483 ze zm.)

2. Ustawy i inne akty prawne

- Ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.)
- Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
- Ustawa z 21.11.1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1459 ze zm.)
- Ustawa z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu (Dz.U. z 2016 r. poz. 2050 ze zm.)
- Ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914)
- Ustawa z 6.05.1987 r. o konsultacjach społecznych i referendum (Dz.U. poz. 83 ze zm.)
- Ustawa z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2018 r. poz. 2179 ze zm.)
- Ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2019 r. poz. 713)
- Ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 506)

- Ustawa z 7.10.1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 561 ze zm.)
- Ustawa z 16.10.1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2019 r. poz. 25 ze zm.)
- Ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2019 r. poz. 361 ze zm.)
- Ustawa z 23.12.1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 2019 r. poz. 489)
- Ustawa z 9.05.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. z 2018 r. poz. 1799)
- Ustawa z 30.05.1996 r. o uposażeniu byłego Prezydenta Rzeczypospolitej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1972 ze zm.)
- Ustawa z 8.08.1996 r. o Radzie Ministrów (Dz.U. z 2019 r. poz. 1171)
- Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- Ustawa z 27.06.1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 580)
- Ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2017 r. poz. 1393 ze zm.)
- Ustawa z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1921 ze zm.)
- Ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2017 r. poz. 1373 ze zm.)
- Ustawa z 4.09.1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 945 ze zm.)
- Ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 511)
- Ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 512)
- Ustawa z 24.07.1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. poz. 668 ze zm.)
- Ustawa z 17.12.1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. z 2014 r. poz. 1510)
- Ustawa z 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1024)
- Ustawa z 24.06.1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz.U. z 2018 r. poz. 2120)
- Ustawa z 23.09.1999 r. o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium (Dz.U. z 2018 r. poz. 2110)
- Ustawa z 6.01.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2017 r. poz. 922 ze zm.)
- Ustawa z 14.04.2000 r. o umowach międzynarodowych (Dz.U. poz. 443 ze zm.)
- Ustawa z 20.07.2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1523 ze zm.)
- Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.)
- Ustawa z 15.09.2000 r. o referendum lokalnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 741)
- Ustawa z 9.11.2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2018 r. poz. 609 ze zm.)
- Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 52 ze zm.)
- Ustawa z 18.04.2002 r. o stanie kłęski żywiołowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897)
- Ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2018 r. poz. 2387 ze zm.)
- Ustawa z 21.06.2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1928)
- Ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2107 ze zm.)
- Ustawa z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1932)
- Ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)

- Ustawa z 22.11.2002 r. o wyrównywaniu strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela (Dz.U. poz. 1955)
- Ustawa z 14.03.2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz.U. z 2015 r. poz. 318 ze zm.)
- Ustawa z 13.11.2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1530 ze zm.)
- Ustawa z 23.01.2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz.U. poz. 219 ze zm.) (uchylona)
- Ustawa z 7.07.2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz.U. z 2017 r. poz. 248)
- Ustawa z 18.10.2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2019 r. poz. 430 ze zm.)
- Ustawa z 26.04.2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 1401 ze zm.)
- Ustawa z 23.01.2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Dz.U. z 2019 r. poz. 1042)
- Ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2017 r. poz. 2234 ze zm.)
- Ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2018 r. poz. 1829 ze zm.)
- Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869 ze zm.)
- Ustawa z 27.08.2009 r. o Komitecie do Spraw Europejskich (Dz.U. z 2017 r. poz. 2078)
- Ustawa z 8.10.2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (Dz.U. poz. 1395)
- Ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2019 r. poz. 684)
- Ustawa z 12.05.2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 84 ze zm.)
- Ustawa z 12.12.2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2018 r. poz. 2094 ze zm.)
- Ustawa z 11.07.2014 r. o petycjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 870)
- Ustawa z 24.07.2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2232 ze zm.)
- Ustawa z 10.06.2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 796)
- Ustawa z 22.06.2016 r. o Radzie Mediów Narodowych (Dz.U. poz. 929)
- Ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. poz. 2072 ze zm.)
- Ustawa z 30.11.2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1422 ze zm.)
- Ustawa z 13.12.2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz ustawę o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz.U. poz. 2074)
- Ustawa z 9.03.2017 r. o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprivatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa (Dz.U. z 2018 r. poz. 2267 ze zm.)
- Ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2019 r. poz. 825)
- Ustawa z 11.01.2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. poz. 130 ze zm.)
- Ustawa z 26.01.2018 r. o Straży Marszałkowskiej (Dz.U. poz. 729 ze zm.)
- Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 29.12.2018 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w misji wojskowej UE w południowym rejonie Morza Śródziemnego (M.P. poz. 1291)

- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z 23.11.1990 r. – Regulamin Senatu (M.P. z 2018 r. poz. 846)
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 30.07.1992 r. – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. z 2012 r. poz. 32 ze zm.)
- Uchwała Zgromadzenia Narodowego z 6.12.2000 r. – Regulamin Zgromadzenia Narodowego zwołanego w celu złożenia przysięgi przez nowo wybranego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. poz. 774)
- Uchwała nr 190 Rady Ministrów z 29.10.2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2016 r. poz. 1006 ze zm.)

3. Prawo Unii Europejskiej

- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą z 25.03.1957 r., Traktat rzymski
- Traktat o Unii Europejskiej, sporządzony dnia 7.02.1992 r. (Dz.Urz. WE 1992 C 224) (Traktat z Maastricht)
- Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty, podpisany dnia 2.10.1997 r., wszedł w życie dnia 1.05.1999 r. (Dz.Urz. WE 1997 C 340/1)
- Traktat Konstytucyjny – Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE 2004 C 310/1)
- Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13.12.2007 r. (Dz.Urz. UE 2007 C 306/1) (Traktat z Lizbony)
- Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE 2016 C 202/13)
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE 2016 C 202/47)
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE 2016 C 202/389)

4. Umowy i inne dokumenty międzynarodowe

- Konwencja w sprawie niewolnictwa, podpisana w Genewie dnia 25.09.1926 r. (Dz.U. z 1931 r. poz. 21 ze zm.)
- Karta Narodów Zjednoczonych. Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych, San Francisco, 26.06.1945 r. (Dz.U. z 1947 r. poz. 90 ze zm.)
- Konwencja (nr 87) Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca wolności związkowej i ochrony praw związkowych przyjęta w San Francisco dnia 9.07.1948 r. (Dz.U. z 1958 r. poz. 125)
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż, 10.12.1948 r. (<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/on-z/1948.html>)
- Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r., Europejska Konwencja Praw Człowieka (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. poz. 167)
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. poz. 169)

Konwencja wiedeńska o prawie traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23.05.1969 r. (Dz.U. z 1990 r. poz. 439)

Konwencja w sprawie zakazu tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10.12.1984 r. (Dz.U. z 1989 r. poz. 378 ze zm.)

Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. poz. 526 ze zm.)

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o czasowym pobycie członków sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i członków sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec na terytorium drugiego państwa, sporządzona w Warszawie dnia 23.08.2000 r. (Dz.U. z 2002 r. poz. 1750)

OD AUTORA

Jest to kolejne wydanie podręcznika, opracowane na tle już ponaddwudziestoletnich doświadczeń obowiązywania Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. Tak jak poprzednie, pisane było przede wszystkim z myślą o studentach uniwersyteckich wydziałów prawa i administracji. W obecnej wersji podręcznik uwzględnił stan prawny na 15.08.2019 r.

Warto przypomnieć, że podręczniki prawa konstytucyjnego ukazywały się w tym dziesięcioleciu w kilku ośrodkach akademickich. Korzystano tam z podręczników: lubelskiego (*Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2010), toruńskiego (*Prawo konstytucyjne*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2015), krakowskiego (*Prawo konstytucyjne RP*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014), łódzkiego (*Polskie prawo konstytucyjne*, red. D. Górecki, Warszawa 2015) oraz białostockiego (*Prawo konstytucyjne*, red. S. Bożyk, Białystok 2014), a także z autorskich podręczników Bogusława Banaszaka (*Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2017), J. Buczkowskiego, Ł. Buczkowskiego i K. Eckhardta (*Prawo konstytucyjne RP*, Przemyśl–Rzeszów 2013) oraz Mirosława Granata (*Prawo konstytucyjne. Pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2019). Wartościowe informacje porównawczoprawne zawiera praca Bogusława Banaszaka *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych* (Warszawa 2012) oraz (wydane pod red. R.M. Małajnego) *Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym*, Warszawa 2013.

Obszerna jest już literatura naukowa dotycząca Konstytucji. Z pozycji książkowych można wymienić: *Wejście w życie nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Witkowski (Toruń 1998); *Zasady podstawowe polskiej Konstytucji*, red. W. Sokolewicz (Warszawa 1998); *Konstytucja – wybory – parlament*, red. L. Garlicki (Warszawa 2000); *Pięć lat Konstytucji RP* (Warszawa 2002); *Sześć lat Konstytucji RP. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szmyt (Warszawa 2003); P. Winczorka *Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r.* (Warszawa 2006); *Stosowanie Konstytucji RP z 1997 roku. Doświadczenia i perspektywy*, red. Z. Maciąg (Kraków 2006); *Dziesięć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. E. Gdulewicz, H. Zięba-Załuca (Rzeszów 2007); *Dwadzieścia lat transformacji ustrojowej w Polsce*, red. M. Zubik (Warszawa 2010); *XV lat obowiązywania Konstytucji z 1997 r.*, red. M. Zubik (Warszawa 2012);

25 lat transformacji ustrojowej w Polsce i w Europie Wschodniej, red. E. Gdulewicz, W. Orłowski, S. Patyra, Lublin 2015; *Na straży Państwa Prawa. Trzydzieści lat orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. L. Garlicki, M. Derlatka, M. Wiącek, Warszawa 2016; *Dwadzieścia lat obowiązywania Konstytucji RP*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2017; *Konstytucja w państwie demokratycznym*, red. S. Patyra, M. Sadowski, K. Urbaniak, Poznań 2017, *Państwo i jego instytucje*, red. R. Balicki i M. Jabłoński, Wrocław 2018; *Dwie dekady obowiązywania Konstytucji RP*, red. M. Haczkowska, H. Duszko-Jakimko, Opole 2018 oraz wiele pozycji szczegółowych, wymienianych w kolejnych rozdziałach podręcznika.

Charakter rozbudowanego komentarza ma praca *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku. Komentarz*, red. L. Garlicki (t. I–V, Warszawa 1999, 2001, 2003, 2005 i 2007) – w 2016 i 2017 r. ukazały się dwa tomy drugiego wydania (pod wspólną redakcją L. Garlickiego i M. Zubika), obejmujące art. 1–29 oraz art. 30–86. Bardzo wartościowe są też kolejne opracowania komentarzowe: *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP*, red. J. Boć (Wrocław 1998); B. Banaszka, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz* (Warszawa 2012); P. Winczorka, *Komentarz do Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.* (Warszawa 2008), W. Skrzydły, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz* (Kraków 2013), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. Haczkowska (Warszawa 2014), a ostatnio – *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Safjan, L. Bosek, t. I (art. 1–86), t. II (art. 87–243), Warszawa 2016.

Trzeba także wymienić opracowania: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, W. Grabowska, R. Grabowski (Warszawa 2009); *Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć*, red. A. Szmyt (Warszawa 2016); M. Domagała, J. Podkowik, M. Zubik, *Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 2018.

Osobnego zasygnalizowania wymaga seria „Podstawowe problemy stosowania Konstytucji RP”, redagowana przez K. Działochę i A. Preisnera pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Prawa Konstytucyjnego, pomyślana jako pierwsze podsumowanie dorobku stosowania Konstytucji z 1997 r. i obejmująca następujące opracowania: *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP* (red. K. Działocha, Warszawa 2005); *Konstytucyjny system źródeł prawa w praktyce* (red. A. Szmyt, Warszawa 2005); *Sądy i trybunały w konstytucji i w praktyce* (red. W. Skrzydło, Warszawa 2005); *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka* (red. P. Sarnecki, Warszawa 2005); *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania konstytucji* (red. C. Kosikowski, Warszawa 2005); *Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP* (red. S. Wronkowska, Warszawa 2006); *Otwarcie Konstytucji RP na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne* (red. K. Wójtowicz, Warszawa 2006); *System rządów RP. Założenia konstytucyjne a praktyka ustrojowa* (red. M. Grzybowski, Warszawa

2006); *Wolności i prawa jednostki oraz ich gwarancje w praktyce* (red. L. Wiśniewski, Warszawa 2006); *Parlament. Model konstytucyjny a praktyka ustrojowa* (red. Z. Jarosz, Warszawa 2006).

Wartościowe są liczne artykuły w czasopismach naukowych, ogólnotematycznych, jak zwłaszcza „Państwo i Prawo” oraz „Przegląd Sądowy”, a także wyspecjalizowanych w zagadnieniach konstytucyjnych, jak: „Przegląd Sejmowy”, „Przegląd Konstytucyjny”, „Przegląd Legislacyjny”, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, „Europejski Przegląd Sądowy”, „Zagadnienia Sądownictwa Konstytucyjnego”, „Gdańskie Studia Prawnicze”. Charakter podsumowujący dorobek polskich konstytucjonalistów ma praca *Nauka prawa konstytucyjnego w Polsce*, red. M. Grzybowski, A. Szmyt (Gdańsk 2008), a ciekawą publikacją historyczną jest praca *Konstytucjonaliści polscy 1918–2011*, red. R. Mojak, P. Sarnecki, A. Szmyt (Warszawa 2012).

Teksty obowiązujących aktów normatywnych są publikowane w różnego rodzaju zbiorach – do najbardziej aktualnych należy zaliczyć: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, z wprowadzeniem M. Derlatki (Warszawa 2017), oraz *Konstytucja RP ze schematami*, opracowanymi przez M. Derlatkę (Warszawa 2018). Dla studiów porównawczych warto sięgnąć do zbioru: *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz (Warszawa 2011).

Rozdział 1

KU NOWEJ KONSTYTUCJI

Literatura: artykuły: W.T. Kuleszy, E. Zwierzchowskiego, J. Czajowskiego i D. Góreckiego poświęcone Konstytucji z 1935 r., *Prz. Sej.* 2005/2; Ajnenkiel A., *Historia Sejmu polskiego*, t. II, cz. II: *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1989; Banaszak B., Granat M., *O projektach zmiany Konstytucji RP z 1997 r.*, *Prz. Sej.* 2007/4; Chmaj M., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1991–1997*, Warszawa 1999; Chmaj M., Żmigrodzki M. (red.), *Gabinety koalicyjne w Polsce w latach 1989–1996*, Lublin 1998; Chruściak R., *Prace konstytucyjne w latach 1997–2007*, Warszawa 2009; Chruściak R., *Prace konstytucyjne w latach 2008–2011*, Warszawa 2013; Chruściak R., *Przygotowanie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Przebieg prac parlamentarnych*, Warszawa 1997; Chruściak R. (red.), *Problemy zmiany konstytucji*, Warszawa 2017; Chruściak R. (red.), *Projekty Konstytucji. 1993–1997*, cz. I i II, Warszawa 1997; Chruściak R., Osiatyński W., *Tworzenie konstytucji w Polsce w latach 1989–1997*, Warszawa 2001; Ciapała J., *Kilka uwag o doktrynalnych uwarunkowaniach aktualnego kryzysu ustrojowo-politycznego w Polsce* [w:] *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018; Działocha K. (red.), *Konstytucja PRL po 30 latach jej obowiązywania*, Wrocław 1983; Jarosz Z., Zawadzki S., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1980; Kallas M. (red.), *Konstytucje Polski. Studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*, t. 2: 1919–1980, Warszawa 1990; Kallas M. (red.), *Projekty konstytucyjne 1989–1991*, Warszawa 1992; Komarnicki W., *Ustrój państwowy Polski współczesnej. Geneza i system*, Kraków 2006 (reprint wydania z 1937 r.); Kruk M., *Przyczynek do rozważań o inspiracjach Konstytucji RP z 1997 r.*, *PiP* 2001/12; Kruk M. (red.), „Mała Konstytucja” w procesie przemian ustrojowych w Polsce, Warszawa 1993; Kruk M., Wawrzyniak J. (red.), *Transformacja ustrojowa w Polsce 1989–2009*, Warszawa 2011; Laskowska M., *Dostosowanie prawa do Konstytucji RP z 1997 roku*, Warszawa 2010; Orłowski W., *Senat Trzeciej Rzeczypospolitej. Geneza instytucji*, Zamość 2000; Rozmaryn S., *Polskie prawo państwowe*, Warszawa 1949; Sarnecki P. (red.), *Prawo konstytucyjne II Rzeczypospolitej: Nauka i instytucje*, Kraków 2006; Sokolewicz W., *Konstytucja PRL po zmianach z 1976 r.*, Warszawa 1978; Szmyt A., *Elementy praktyki ustrojowej pod rządami Małej Konstytucji*, Koszalin 1998; Witkowski Z. (red.), *Wejście w życie nowej Konstytucji RP*, Toruń 1998; Zdziennicki B., *Ustawowe łamanie i obchodzenie regulacji konstytucyjnych* [w:] *Nadzwyczajny Kongres Sędziów Polskich*, red. G. Borkowski, Warszawa–Toruń 2016; *Zmieniać Konstytucję Rzeczypospolitej czy nie zmieniać*, red. D. Dudek, Lublin 2017; Zubik M., *Doświadczenia okresu „prowizorium konstytucyjnego” a Konstytucja z 1997 r.*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2009/1, *Z historii ustroju i konstytucjonalizmu Polski. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Kallasowi*, red. D. Makiřła, M. Wilczek-Karczewska, Warszawa 2018.

 Konstytucja z 2.04.1997 r., która stanowi obecnie **podstawowy dokument ustrojowy** naszego kraju, powinna być postrzegana na tle polskiej tradycji konstytucyjnej. Niezależnie bowiem od bieżących kompromisów ideologicznych i politycznych – które w treści tej Konstytucji znalazły odzwierciedlenie – w wielu kwestiach nawiązuje ona (akceptująco lub negująco) do wcześniej ukształtowanych poglądów, praktyk i instytucji.

1.1. Konstytucje międzywojenne

- Punktem wyjścia dla rozwoju współczesnego polskiego konstytucjonalizmu była **Konstytucja z 17.03.1921 r., zwana popularnie Konstytucją marcową**. Opierała się ona na typowych dla systemów demokratycznych zasadach: suwerenności narodu, podziału władz i zagwarantowania praw obywatelskich. Wprowadzała parlamentarny system rządów, a zasady relacji między legislatywą a egzekutywą kształtowała w nawiązaniu do instytucji III Republiki Francuskiej. Musiało to oznaczać wyraźne zwichnięcie równowagi między władzami, bo model III Republiki – tak jak uformowała go praktyka ustrojowa – charakteryzował się bardzo silną pozycją parlamentu, daleko posuniętą zależnością rządu od Izby Deputowanych (tak we Francji określano wówczas pierwszą izbę parlamentu) i pozostawieniem raczej ceremonialnego miejsca Prezydentowi Republiki. Dla twórców Konstytucji marcowej był to model atrakcyjny, bo wszystkie właściwie partie reprezentowane w Sejmie obawiały się silnej osobowości Józefa Piłsudskiego, którego postrzegano jako najbardziej prawdopodobnego kandydata na urząd Prezydenta.

Konstytucja marcowa nadała parlamentowi strukturę dwuizbową, z tym że Sejm (liczący 444 posłów wybieranych w pięcioprzymiotnikowych wyborach) zyskał wyraźną przewagę nad Senatem (111 senatorów także wybieranych w pięcioprzymiotnikowych wyborach). Rola Senatu ograniczała się do uczestniczenia w procedurze uchwalania ustaw, natomiast Sejm – poza ostatecznym głosem w sprawach ustawodawstwa – dysponował szerokim zakresem uprawnień kontrolnych wobec rządu i mógł – w każdym czasie – wyrazić wotum nieufności zarówno całemu gabinetowi, jak i poszczególnym ministrom. Rozwiązanie parlamentu mogło nastąpić zawsze na mocy uchwały Sejmu, natomiast Prezydent mógł dokonać rozwiązania tylko za zgodą Senatu. Prezydent był wybierany przez Zgromadzenie Narodowe (tzn. Sejm i Senat działające wspólnie), nie ponosił za swoją działalność odpowiedzialności parlamentarnej, natomiast w razie naruszenia Konstytucji lub popełnienia przestępstwa mógł zostać pociągnięty do odpowiedzialności konstytucyjnej przed Trybunałem Stanu. Rząd był powoływany przez Prezydenta, ale musiał cieszyć się zaufaniem większości sejmowej, jako że ponosił przed Sejmem odpowiedzialność parlamentarną (polityczną), i to zarówno o solidarnym, jak i indywidualnym charakterze.

Był to więc system o skrajnie parlamentarnym charakterze, a jego prawidłowe funkcjonowanie było uzależnione od istnienia w Sejmie stabilnej większości zdolnej do udzielania poparcia istniejącemu rządowi. Brak takiej większości musiał prowadzić do kryzysu parlamentarnego, bo rząd nie miał możliwości działania bez poparcia Sejmu, a pozycja Prezydenta była zbyt słaba, by mogły funkcjonować tzw. gabinety prezydenckie. W praktyce szybko okazało się, że Sejm nie był zdolny do

wyłonienia stabilnej większości. Efektem tego były częste upadki gabinetów, trudności w tworzeniu koalicji partyjnych w Sejmie i w uchwalaniu ustaw. W sposób zdecydowany negatywny rzutowało to na autorytet parlamentu i partii politycznych sterujących jego działaniami. Ułatwiło to Józefowi Piłsudskiemu zdobycie poparcia społecznego do dokonania zamachu stanu i przejęcia władzy w maju 1926 r.

DK Konstytucyjnym wyrazem tych wydarzeń była **nowela sierpniowa** (z 2.08.1926 r.) wprowadzająca zmiany do Konstytucji marcowej. **Faktyczny mechanizm władzy przesunął się jednak poza schemat założony konstytucyjnie**, gdyż głos decydujący należał do Józefa Piłsudskiego, mimo że odmówił on przyjęcia urzędu Prezydenta. Koniec lat 20. to okres stałego konfliktu Piłsudskiego z parlamentem; niezwykle dochodziło przy tym do działania obok istniejących rozwiązań konstytucyjnych, a nawet do ich wyraźnego naruszania. Dopiero po tzw. wyborach brzeskich (1930) sanacja uzyskiwała większość w obu izbach i to pozwoliło jej na doprowadzenie do uchwalenia nowej Konstytucji (przy czym też nie w pełni przestrzegano reguł procedury sejmowej). **2**

DK **Konstytucja** z 23.04.1935 r. opierała się na zupełnie innych założeniach ideologicznych niż jej poprzedniczka z 1921 r. Wyrażała ona autorytarną formę rządów, choć ujętą w formy nowego porządku konstytucyjnego. Pierwsze miejsce w państwie przyznawała Prezydentowi wybieranemu przez Zgromadzenie Elektorów (których większość była wyłaniana przez Sejm i Senat). Jeżeli jednak ustępujący Prezydent wskazał innego kandydata, to rozstrzygnięcie zapadało w głosowaniu powszechnym. Na wypadek wojny Prezydent mógł mianować swojego następcę – rozwiązanie to pozwoliło na utrzymanie konstytucyjnej ciągłości władzy po 1939 r. Prezydent nie ponosił odpowiedzialności parlamentarnej ani konstytucyjnej. Powoływał rząd i mógł dokonywać zmian w jego składzie (jednak rząd ponosił także odpowiedzialność polityczną wobec Sejmu). Prezydent mógł w każdym czasie rozwiązać Sejm i Senat, przyznane mu też zostały dość szerokie kompetencje w zakresie stanowienia prawa. O słabości parlamentu przesądził ostatecznie system wyborczy, gdyż ordynacje wyborcze faktycznie pozbawiły opozycję szans na zgłoszenie swoich kandydatów. **3**

Konstytucja kwietniowa była pisana z myślą o silnej prezydenturze i wiązano ją oczywiście z osobą Józefa Piłsudskiego. Przyjęto ją jednak zbyt późno – Marszałek zmarł w maju 1935 r. Zabrakło tym samym osoby zdolnej do wypełnienia nowych zadań konstytucyjnych, a samej Konstytucji dane były tylko cztery lata funkcjonowania w niepodległej Polsce.

1.2. Okres Polski Ludowej

DK Po II wojnie światowej na ziemiach polskich ukształtował się **nowy system władzy faktycznej**, która – niezależnie od braku legitymacji konstytucyjnej czy politycznej – określiła **nowy porządek ustrojowy**. Po okresie rozwiązań tymczasowych, po uznaniu nowej władzy przez mocarstwa zachodnie i po przeprowadzeniu (wątpliwych co do swej rzetelności) wyborów parlamentarnych w lutym 1947 r. ukonstytuował się Sejm Ustawodawczy, który niemal od razu – 19.02.1947 r. – przyjął tzw. **Małą Konstytucję**. W swej treści **nawiązywała ona do Konstytucji marcowej**, formułując między innymi zasadę podziału władz. Były to nawiązania czysto formalne. **4**

System parlamentarny nie może bowiem działać bez opozycji, a ta została ostatecznie zlikwidowana już w końcu 1947 r. **W rzeczywistości politycznej postanowienia konstytucyjne stanowiły tylko fasadę** ukrywającą realny system sprawowania władzy, podporządkowany zasadzie kierowniczej roli partii (PPR, a potem PZPR).

Próby – fasadowego choćby – nawiązywania do demokratycznych rozwiązań Konstytucji marcowej zakończyły się na przełomie 1948 i 1949 r. Gdy zaś w początku lat 50. przystąpiono do prac nad nową konstytucją, było już oczywiste, że podstawowym wzorem dla jej twórców ma być radziecka konstytucja z 1936 r., w miarę wiernie kopiowana przez niemal wszystkie państwa regionu.

- 5 **Konstytucja z 22.07.1952 r.** powstała w najgorszym chyba okresie powojennej historii Polski, określanym potem enigmatycznym pojęciem „okres błędów i wypaczeń”. Od razu było oczywiste, że nowa konstytucja nie będzie stosowana w praktyce, a jej sformułowania będą mieć czysto deklaracyjny charakter, ukrywający ówczesną rzeczywistość epoki stalinizmu.

Konstytucja z 1952 r. zrywała z koncepcjami Konstytucji marcowej, odrzucając zasadę podziału władz i organizując system centralnych organów państwa wokół tzw. zasady jednolitości (jedności) władzy państwowej. Określała ona Sejm jako najwyższy organ władzy państwowej i przewidywała jednostronne podporządkowanie Sejmowi pozostałych typów organów państwa, a więc administracji, sądownictwa i prokuratury. Zniesiono urząd Prezydenta, natomiast nowy kształt nadano Radzie Państwa (wybieranej przez Sejm spośród posłów), która z jednej strony przejęła niektóre kompetencje głowy państwa, a z drugiej – zyskała kompetencje zastępcze wobec Sejmu, które pozwalały jej działać samodzielnie w wielu podstawowych sprawach, a zwłaszcza w dziedzinie ustawodawstwa. Rząd był powoływany przez Sejm, który w każdym czasie mógł odwoływać poszczególnych ministrów i powoływać na ich miejsce nowych; podobne uprawnienie przysługiwało też Radzie Państwa w okresie między sesjami Sejmu. Nie istniał Trybunał Konstytucyjny ani Trybunał Stanu, a Sąd Najwyższy miał być powoływany przez Radę Państwa na okres pięciu lat.

Konstytucja proklamowała liczne prawa i wolności obywateli, dając – zgodnie z ówczesną doktryną – wyraźne pierwszeństwo prawom socjalnym i ekonomicznym, a wolności osobiste i polityczne traktując w bardziej skrótowy sposób. Nie sformułowano żadnych instytucjonalnych gwarancji praw i wolności, nie przewidziano także sądowej procedury ochrony przed ich naruszeniami.

Raz jeszcze trzeba podkreślić, że Konstytucja – w założeniu jej twórców – miała być dokumentem o charakterze przede wszystkim politycznym, bardzo słabo natomiast wyrażono jej rolę prawną jako najwyższego aktu obowiązującego prawa. Nie istniały procedury chroniące prawną nadrzędność Konstytucji, sam tekst był napisany językiem lakonicznym, ogólnikowym i wieloznacznym, co pozostawiło daleko idącą swobodę w jego interpretacji.

- 6 **Praktyka konstytucyjna całkowicie zdeprecjonowała rolę i znaczenie tego dokumentu.** Prawa i wolności jednostki realnie nie istniały, nie było niezawisłych sądów zdolnych do wymuszenia ich przestrzegania przez władze administracyjne. Nie istniała opozycja, a rzeczywisty mechanizm władzy wyrażany był zasadą kierowniczej roli partii i wszechwładzy rządowych resortów gospodar-

Leszek Garlicki – profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; doktor *honoris causa* Uniwersytetu Gdańskiego; w latach 1993–2001 – sędzia Trybunału Konstytucyjnego, w okresie 2002–2012 – sędzia oraz prezes izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; wiceprezydent Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Konstytucyjnego (2010–2018); wykładowca na wielu uczelniach zagranicznych, w tym Université Paris 1 (Panthéon-Sorbonne), New York University, Yale University, University of Chicago, Washington University in St. Louis i Hong Kong University; autor kilkuset publikacji z zakresu prawa konstytucyjnego, sądownictwa konstytucyjnego oraz ochrony praw człowieka.

W opracowaniu zostały przedstawione wszystkie podstawowe elementy polskiego prawa konstytucyjnego, wsparte orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego i innych sądów. Autor analizuje obecny etap przemian polskiego porządku prawnego, w szczególności zmiany dotyczące władzy sądowniczej. Tłem dla tych aktualizacji jest prezentacja konstytucyjnych wymogów odnoszących się do:

- zasad ustroju Rzeczypospolitej Polskiej,
- pozycji jednostki,
- systemu źródeł prawa,
- poszczególnych konstytucyjnych organów władzy publicznej,
- stanów nadzwyczajnych,
- konstytucyjnych aspektów integracji z Unią Europejską.

Publikacja uwzględnia lata doświadczeń Autora zgromadzonych w działalności dydaktycznej oraz w praktyce sędziowskiej.

Podręcznik jest przeznaczony nie tylko dla studentów wydziałów prawa, administracji i nauk politycznych, lecz także dla praktyków związanych zarówno z wymiarem sprawiedliwości, jak i poszczególnymi organami konstytucyjnymi Rzeczypospolitej Polskiej.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8160-960-9

